

UCZEŃ ZDOLNY W SZKOLE

Pojęcie zdolności w praktyce bardzo często utożsamiane jest z terminem uzdolnienie lub talent.

Psychologia rozróżnia te rodzaje zdolności i mówi o:

- **zdolnościach ogólnych** – określanych jako inteligencja. „Inteligencja odnosi się raczej do ogólnych funkcji myślenia, rozwoju, wnioskowania, analizowania, rozumienia, organizowania uczenia się i rozwiązywania problemów”.

- **zdolnościach kierunkowych** zwanych też zdolnościami specjalnymi lub uzdolnieniami (np. uzdolnienie matematyczne, artystyczne, językowe itd.) najwyższy stopień tego rozwoju uzdolnień określa się mianem talentu.

- **zdolnościach twórczych** rozumianych jako umiejętność znajdowania wielu różnych i oryginalnych rozwiązań zadań i problemów.

O jednostkach uzdolnionych można powiedzieć w dwóch przypadkach:

1. Gdy mamy do czynienia z wyraźnymi osiągnięciami w jakiejś dziedzinie działania, są one w tym wypadku wskaźnikami zdolności, jest to jednak miara w pełni przydatna dopiero w odniesieniu do osób dorosłych.

2. Gdy w wyniku pomiarów psychologicznych, najczęściej testów, wykrywamy potencjalne zdolności do działania w określonej domenie, np. intelektualnej, artystycznej, sportowej czy technicznej.

Według definicji Okonia **uczeń zdolny** to taki, który osiąga lepsze wyniki od swoich rówieśników w przypadku gdy zachowane są jednakowe dla wszystkich warunki pracy, lub uzyskujący te same co oni wyniki przy mniejszym wysiłku. Zawdzięcza to węższemu niż u innych rozwojowi takich zdolności jak myślenie, zdolność obserwacji wyobrażania, pamięć, uwaga, sprawności manualne i ruchowe.

Na rozwój uzdolnień dziecka mają wpływ :

1. Predyspozycje wrodzone i dziedziczne:

- ✓ informacja genetyczna zawarta w kwasach nukleinowych organizmu,
- ✓ okres ciąży matki

2. Czynniki nabyte, środowiskowe:

- ✓ zdrowe odżywianie,
- ✓ atmosfera domu dająca poczucie bezpieczeństwa,
- ✓ akceptacja dziecka w domu rodzinnym,
- ✓ zaspokajanie jego potrzeb emocjonalnych,

- ✓ bycie z ludźmi,
- ✓ korygowanie egoizmu, agresji.
- ✓ wsparcie psychiczne w chwilach niepowodzeń,
- ✓ umiejętność relaksu,
- ✓ różnorodne bodźce stymulujące, wrażenia, doświadczenia,
- ✓ wspomaganie przez rodziców rozwoju umysłowego i zainteresowań dziecka,
- ✓ poświęcanie czasu na rozmowy, wspólne zabawy, spacer, hobby, szukanie odpowiedniej literatury.
- ✓ dostrzeganie prac i pomysłów dziecka, wyrażanie akceptacji bądź konstruktywnej krytyki,
- ✓ korzystna stymulacja rozwoju intelektu i zainteresowań
- ✓ atmosfera w szkole
- ✓ otoczenie ucznia zdolnego mądrą opieką pedagogiczną.

Uczeń zdolny charakteryzuje się określonymi cechami pozytywnymi:

- ✓ ponadprzeciętny intelekt;
- ✓ szybkie zapamiętywanie, prawidłowe kojarzenie i rozumowanie;
- ✓ dociekliwość, duża liczba pytań;
- ✓ szeroki wachlarz zainteresowań, dużo wiadomości pozaszkolnych;
- ✓ umiejętność skupienia uwagi przez dłuższy czas;
- ✓ bogata wyobraźnia, oryginalne pomysły;
- ✓ potrzeba ukazania swoich myśli, wrażeń, emocji;
- ✓ adekwatne postrzeganie swoich możliwości;
- ✓ samoświadomość;
- ✓ niezależna postawa, umiejętność obrony swojego stanowiska.

U uczniów zdolnych zauważa się też cechy utrudniające pełne wykorzystanie potencjału intelektualnego :

- ✓ tendencję do izolowania się.
- ✓ nadmierną koncentrację na sobie, absorbowanie całej uwagi nauczyciela.
- ✓ kwestionowanie zdania nauczyciela, wyklócanie się z nim, upór.
- ✓ kłopoty w przechodzeniu od wiedzy do umiejętności, demonstrowanie wiedzy encyklopedycznej i braki w wiedzy praktycznej.
- ✓ brak wytrwałości w wykonywaniu zadań rutynowych.
- ✓ czasem mniejszą sprawność fizyczną.
- ✓ różne problemy psychologiczne:
 - chwiejność emocjonalna, nieśmiałość, nadpobudliwość psychoruchową, zachowania agresywne, neurotyzm, introwersję, wrażliwość, niepewność siebie, podatność na działanie stresu, często perfekcjonizm i problemy w radzeniu sobie z porażką.

Z powodu bardzo różnych cech osobowości i sposobów funkcjonowania, ucznia zdolnego można zdefiniować w dwóch aspektach:

społecznym – uczeń, który się dobrze uczy, ma wzorowe zachowanie i inne osiągnięcia w szkole (nie zadaje dziwnych pytań, nie kłamie, nie ma dziwnych pomysłów), grzeczny prymus;

psychologicznym – uczeń, który ma wysoki poziom inteligencji, duże osiągnięcia, wysoki poziom twórczy – czyli charakteryzuje go niepokój poznawczy, umie oderwać się od utartych schematów, potrafi znaleźć się w nowej sytuacji, ma pomysły nowych rozwiązań starych problemów, nie boi się nowych rzeczy.

Opieka nad uczniem zdolnym powinna obejmować dwa zasadnicze obszary:

- **sfera intelektualna** – działania nauczycieli, instruktorów, trenerów według przyjętego dla każdego ucznia programu; rola szkoły to tworzenie kół zainteresowań oraz organizacyjne umożliwienie indywidualnego toku nauki lub korzystania z zajęć akademickich;
- **sfera emocjonalno - społeczna** – działanie psychologów i pedagogów poprzez kształcenie w uczniach umiejętności radzenia sobie z negatywnymi emocjami lub cechami własnej osobowości poprzez odpowiednie działania terapeutyczne, rozwijanie inteligencji emocjonalnej, stymulowanie motywacji, wspieranie.

Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć Szkolnych to problem negatywnej sytuacji szkolnej dziecka, w której nie wykorzystuje ono swoich możliwości związanych z potencjałem intelektualnym i twórczym- **dotyczy ono blisko 10- 15% populacji dzieci i młodzieży.**

Jest to niewykorzystywanie możliwości przejawiających się w dużej rozbieżności pomiędzy ocenami i zachowaniami szkolnymi dziecka a jego wysokim potencjałem, takim jak: inteligencja czy twórczość, mierzonym za pomocą wystandaryzowanych testów, opinii nauczyciela i rodziców.

Przyczyny niechęci ucznia zdolnego do nauki szkolnej:

1. Warunki opieki nad dzieckiem i nauką dziecka:

- ✓ zapracowani rodzice,
- ✓ niezorganizowany czas wolny dziecka,
- ✓ brak wyrobienia w dziecku nawyków uczenia się,

- ✓ brak ze strony rodziców współpracy i zainteresowania szkołą i nauką dziecka.

2. Sposoby wychowania i atmosfera domowa:

- ✓ wychowanie niekonsekwentne, nadmiernie rygorystyczne lub pobłażliwe, postawy nadmiernie krytyczne,
- ✓ brak akceptacji dziecka przez rodziców,
- ✓ brak wsparcia.

3. Postępowanie nauczycieli:

- ✓ nadmierny rygoryzm, krytycyzm,
- ✓ ośmieszanie, upokarzanie dziecka,
- ✓ niedostateczna wiedza na temat specyfiki pracy z uczniem zdolnym i twórczym,
- ✓ ignorowanie starań ucznia,
- ✓ nieuwzględnianie jego indywidualnych cech.

4. Sytuacja społeczna w grupie rówieśniczej:

- ✓ konfliktowe stosunki z kolegami wynikające z niekorzystnych cech osobowości dziecka zdolnego: egocentryzmu, chęci przewodzenia, agresywności, tendencji do izolacji,
- ✓ nieumiejętność dostosowania się do wymagań i oczekiwań rówieśników,
- ✓ normy panujące w grupie rówieśniczej.

5. W klasach wyższych przejawianie cech nie sprzyjających akceptacji ucznia:

- ✓ negatywny stosunek do nauki i szkoły,
- ✓ lekceważenie nauczycieli,
- ✓ nieobowiązkowość,
- ✓ utrwalone wzorce poznawcze i schematy zachowań.

Typy zachowań uczniów zdolnych z Syndromem Nieadekwatnych Osiągnięć w szkole:

1. Uczniowie będący pod presją grupy:

Są to uczniowie szczególnie uzdolnieni intelektualnie, którzy z łatwością przyswajają materiał oraz wykonują zadania i polecenia. Przekraczają pod tym względem ilościowe i jakościowe osiągnięcia reszty klasy, narzucając niejako tempo i poziom nauczania. Pozostali uczniowie, aby sprostać wysokim wymaganiom muszą zdobyć się na dodatkowy wysiłek, często przekraczający ich realne możliwości. Obawiając się podwyższenia oczekiwań ze strony nauczycieli, mogą oni w sposób nieświadomy obniżyć wartość ucznia osiągającego znaczące wyniki. Uczeń, który nie funkcjonuje wysoko społecznie będzie podatny na presję grupy.

2. Uczniowie przyjmujący postawę konformistyczną

Uczniowie ci chcą być tacy sami jak ich rówieśnicy. Są oni bardzo wrażliwi, a ich cechy osobowości wykazują podobne, zróżnicowanie, jak u innych uczniów. Pragnąc zadowolić swoich nauczycieli oraz rodziców, wykonują wszystko to, czego się od nich oczekuje.

Doskonale orientują się w mechanizmach zachowań rówieśników. Wnioskują, iż powszechnie przyjęte wzorce postępowania znajdują aprobatę dorosłych i są uznane za właściwe. Dlatego też wzorują się na tych uczniach, z którymi przebywają na co dzień oraz dostosowują się do przeciętnego poziomu swojej klasy. Nie mając innych doświadczeń, nie przypuszczają, że ich osiągnięcia mogą spotkać się z akceptacją ze strony nauczycieli i rodziców. Ten typ uczniów najtrudniej jest rozpoznać.

3. Uczniowie nudzący się w szkole

Nie są oni zainteresowani wykonywaniem zbyt łatwych zadań szkolnych, gdyż nie mobilizują ich do podejmowania wysiłku. Ta grupa uczniów zdolnych uczy się w szkole gorzej niż przeciętni uczniowie, zarówno pod względem jakościowym, jak i ilościowym. Może być wówczas klasyfikowana jako mająca trudności w nauce. Nauczyciele nie proponują takim uczniom trudnych prac do czasu, jak nie poprawią swoich wyników w nauce. Taka sytuacja wywołuje większe znużenie i frustrację oraz zaniża motywację do nauki. Bywa też tak, że jeżeli ten proces będzie się pogłębiać, to uczniowie tacy mogą zostać uznani za opóźnionych nawet pod względem rozwoju umysłowego i skierowani na specjalistyczne badania psychologiczno-pedagogiczne. Zazwyczaj podczas indywidualnego badania ujawnione zostają prawdziwe zdolności.

4. Uczniowie świadomie ukrywający swoje zdolności

Nie ujawniają swoich zdolności, gdyż mają na uwadze własne korzyści. Zdają sobie doskonale sprawę z tego, że ich zdolności umysłowe są wyjątkowe, nie tylko w porównaniu z rówieśnikami, ale również z dorosłymi. Potrafią w związku z tym manipulować innymi. Sami dostrzegają i realnie oceniają swoje sukcesy. Dorastają oni w silnym poczuciu własnej wyjątkowości, przenosząc to przekonanie na swoje dorosłe życie. Wyróżnia się z ich strony następujące powody wywierania wpływu na zachowania innych ludzi: dążenie do ograniczania do minimum czasu przeznaczonego na wykonywanie poleceń dorosłych, aby zyskać jak najwięcej czasu na zajmowanie się tym, co lubią robić; wykorzystywanie swoich wyjątkowych zdolności do zabawy. Tacy uczniowie prawdopodobnie zdobędą pozycję przywódcy w grupie; oraz dążenie do realizacji własnych celów, bez liczenia się z innymi. Tego typu uczniów jest również trudno rozszyfrować.

Jakie są szkolne przyczyny Syndromu Nieadekwatnych Osiągnięć Szkolnych?

- ✓ presja wywierana przez rodziców, rówieśników i nauczycieli,
- ✓ nieadekwatne formy i metody nauczania,
- ✓ nietrafna diagnoza,
- ✓ brak zainteresowania uczniem (zdolny, to sobie poradzi),
- ✓ brak zasady indywidualizacji kształcenia,

- ✓ brak podmiotowości ucznia w procesie nauczania i wychowania, brak dyscypliny na lekcjach,
- ✓ klimat silnej rywalizacji w klasie i wywołany w ten sposób negatywny stres.

Jakie są rodzinne przyczyny Syndromu Nieadekwatnych Osiągnięć Szkolnych?

- ✓ nadopiekuńczość, nadmierna pobłażliwość wobec dziecka,
- ✓ okazywana przez rodziców niechęć,
- ✓ negatywne stosunki emocjonalne w rodzinie,
- ✓ nierealne cele i zawyżone oczekiwania,
- ✓ brak modeli do identyfikacji,
- ✓ nadmierne utożsamianie się z dzieckiem
- ✓ nadmiar obowiązków jakimi obciąża się dziecko.

Jak rodzice mogą pomagać dzieciom zdolnym w rozwoju?

- ✓ akceptować dziecko w domu (odróżniać osobę od zachowania)
- ✓ zaspokajać jego potrzeby emocjonalne,
- ✓ dawać wsparcie w chwilach niepowodzeń,
- ✓ uczyć bycia z innymi ludźmi, komunikowania się, rozwiązywania konfliktów,
- ✓ wspierać rozwój umysłowy i zainteresowania dziecka,
- ✓ poświęcać czas na rozmowy, wspólne zabawy, hobby, dostrzegać prace i pomysły dziecka,
- ✓ wyrażać akceptację bądź konstruktywną krytykę,
- ✓ zachęcać do twórczej pracy i samorozwoju
- ✓ kochać dziecko i często mówić mu o tym.